

ความตึงเครียดจีน-ไต้หวันกับการเปลี่ยนผ่านโครงสร้างอำนาจในเอเชียตะวันออก

China-Taiwan Tensions and the Transformation of Power Structure in East Asia

นางสาว สุพรรณิ ศรีกาญจนจินดา¹

Miss.Suphanni Sikanchanachinda

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์ความตึงเครียดระหว่างจีน-ไต้หวันในฐานะปรากฏการณ์ทางสังคมการเมืองและภูมิรัฐศาสตร์ร่วมสมัย โดยเสนอกรอบวิเคราะห์ที่ไม่จำกัดอยู่เพียงมิติความมั่นคงหรือการทหาร หากแต่ให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์ชาติ ประชาธิปไตย การเมืองภายใน และบทบาทของตัวแสดงระดับภูมิภาคและระดับโลก บทความตั้งข้อสังเกตว่า ความขัดแย้งข้ามช่องแคบไต้หวันมิได้เป็นเพียงข้อพิพาทด้านอธิปไตย แต่เป็นสนามปะทะกันของระเบียบโลกสองแบบ ได้แก่ ระเบียบอำนาจนิยมแบบรัฐศูนย์กลางของจีน และระเบียบเสรีประชาธิปไตยที่ไต้หวันเป็นตัวแทนเชิงสัญลักษณ์ในเอเชียตะวันออกในส่วนแรก บทความอธิบายภูมิหลังทางประวัติศาสตร์และโครงสร้างอำนาจของความสัมพันธ์จีน-ไต้หวัน พร้อมทั้งชี้ให้เห็นบทบาทของมหาอำนาจ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา ในการทำให้ช่องแคบไต้หวันกลายเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญของภูมิรัฐศาสตร์โลก ส่วนที่สองวิเคราะห์การเมืองภายในไต้หวัน โดยเน้นความสัมพันธ์ระหว่างการสร้างอัตลักษณ์ชาติ การพัฒนาประชาธิปไตย และยุทธศาสตร์การอยู่รอดท่ามกลางแรงกดดันจากจีน บทความให้ความสำคัญกับการทูตแบบไม่เป็นทางการ และ มานานูภาพของไต้หวัน ว่าจะเป็นส่วนด้านเทคโนโลยี เซมิคอนดักเตอร์ วัฒนธรรม และค่านิยมประชาธิปไตย ซึ่งช่วยเสริมสถานะของไต้หวันในระบบระหว่างประเทศ แม้จะถูกจำกัดการยอมรับอย่างเป็นทางการ นอกจากนี้ บทความยังเสนอให้มองไต้หวันในฐานะ “ตัวแสดงขนาดกลาง” ที่ใช้ความคล่องตัวเชิงนโยบายและเครือข่ายระหว่างประเทศเพื่อรักษาพื้นที่ทางการเมืองของตนเอง ท้ายที่สุดเสนอว่าความตึงเครียดจีน-ไต้หวันสะท้อนการเปลี่ยนผ่านของระเบียบโลก และส่งผลต่อเสถียรภาพของเอเชีย-แปซิฟิก รวมถึงประเทศขนาดกลางอย่างไทย ซึ่งจำเป็นต้องพัฒนารอบคอบเชิงยุทธศาสตร์ที่สมดุลระหว่างเศรษฐกิจ ความมั่นคง และบรรทัดฐานระหว่างประเทศ เพื่อรับมือกับโลกที่มีการแข่งขันเชิงอำนาจทวีความเข้มข้นมากขึ้น

คำสำคัญ: จีน-ไต้หวัน, ภูมิรัฐศาสตร์, อัตลักษณ์ชาติ, ประชาธิปไตย, มานานูภาพ, ระเบียบโลก

¹ นักวิชาการอิสระ ; independent Scholar, Thailand

Corresponding author, e-mail: suphannisi1973@gmail.com

Abstract

This article examines cross-strait tensions between China and Taiwan as a contemporary socio-political and geopolitical phenomenon. Rather than limiting the analysis to military or security dimensions, the article adopts an interdisciplinary social science perspective that emphasizes national identity, democracy, domestic politics, and the role of regional and global actors. It argues that the China–Taiwan conflict is not merely a dispute over sovereignty but a confrontation between two competing visions of world order: China’s state-centered authoritarian model and Taiwan’s democratic model, which has become symbolically significant in East Asia. The first part of the article outlines the historical background and power structures shaping cross-strait relations, highlighting the strategic role of major powers—particularly the United States—in transforming the Taiwan Strait into a key geopolitical hotspot. The second part focuses on Taiwan’s domestic politics, analyzing how national identity formation, democratic consolidation, and survival strategies are deeply intertwined under persistent pressure from China. Special attention is given to Taiwan’s use of informal diplomacy and soft power, including its strengths in semiconductor technology, cultural influence, and democratic values. These tools have enabled Taiwan to enhance its international presence despite limited formal diplomatic recognition. The article further conceptualizes Taiwan as a “middle power-like actor” that strategically employs flexibility, norms, and transnational networks to preserve its political space within an asymmetrical power structure. In conclusion, the article argues that China–Taiwan tensions reflect broader transformations in the global order and have far-reaching implications for stability in the Asia-Pacific region. For middle and small states such as Thailand, the situation underscores the need for balanced strategic thinking that integrates economic interests, security concerns, and international norms in an era of intensifying great power competition.

Keywords: China–Taiwan relations, geopolitics, national identity, democracy, soft power, world order

1.บทนำ: ความตึงเครียดจีน–ไต้หวันในยุคการเปลี่ยนผ่านอำนาจ

1.1 ภูมิหลังของความตึงเครียดของแคบไต้หวันในศตวรรษที่ 21

ความตึงเครียดระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีนกับไต้หวันในศตวรรษที่ 21 มิได้เป็นเพียงข้อพิพาททางดินแดนหรือปัญหาทางการทูตแบบดั้งเดิม หากแต่เป็นผลสะสมของโครงสร้างอำนาจโลกที่กำลังเปลี่ยนผ่านอย่าง

ลึกซึ้ง จากระเบียบโลกหลังสงครามเย็นซึ่งสหรัฐอเมริกาเป็นมหาอำนาจนำไปสู่บริบทการแข่งขันเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างมหาอำนาจ (Great power rivalry) ที่จีนมีบทบาทโดดเด่นมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง (Mearsheimer, 2014; Acharya, 2018)

นับตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 21 ช่องแคบไต้หวันได้กลายเป็น “พื้นที่ความตึงเครียดถาวร” (Permanent tension zone) ซึ่งความขัดแย้งมิได้ปรากฏในรูปสงครามเต็มรูปแบบ แต่แสดงออกผ่านการซ้อมรบ การกดดันทางการทูต มาตรการทางเศรษฐกิจ และปฏิบัติการในเขตสีเทา (Grey zone operations) อย่างต่อเนื่อง (Buzan & Wæver, 2003; Qi, 2024)

การเติบโตทางเศรษฐกิจและการทหารของจีนได้เปลี่ยนสถานะจาก “ผู้ท้าทายเชิงระบบ” (Systemic challenger) ให้กลายเป็นมหาอำนาจที่มีศักยภาพในการจัดระเบียบภูมิภาคเอเชียตะวันออกใหม่ ในบริบทนี้ ไต้หวันไม่ได้เป็นเพียงประเด็นอธิปไตยเชิงสัญลักษณ์ของจีนเท่านั้น แต่ยังเป็นแกนกลางของการแข่งขันเชิงโครงสร้างระหว่างจีนกับสหรัฐฯ ในการกำหนดอนาคตของระเบียบภูมิภาค (Nathan & Scobell, 2012; Zhao, 2023)

1.2 ความสำคัญของปัญหาต่อระเบียบอำนาจในเอเชียตะวันออก

ความตึงเครียดจีน-ไต้หวันมีนัยสำคัญต่อเอเชียตะวันออกในฐานะ “จุดตัดของโครงสร้างอำนาจ” (Nodal point of power structure) ซึ่งเชื่อมโยงมิติความมั่นคง การเมือง เศรษฐกิจ และอัตลักษณ์เข้าด้วยกัน ความขัดแย้งนี้ไม่ได้ส่งผลกระทบเฉพาะต่อความสัมพันธ์ทวิภาคี แต่กระทบต่อประเทศรอบข้าง เช่น ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งต้องเผชิญกับภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกระหว่างการพึ่งพาทางเศรษฐกิจกับจีน และการพึ่งพาความมั่นคงจากสหรัฐฯ (Acharya, 2014; International Crisis Group, 2023)

ในเชิงโครงสร้างปัญหาช่องแคบไต้หวันสะท้อนการสั่นคลอนของระเบียบเสรีนิยม (Liberal international order) ที่เคยค้ำจุนภูมิภาคเอเชียตะวันออกหลังสงครามเย็น การเพิ่มบทบาทของจีนในด้านความมั่นคงและการทูตเชิงบังคับ (Coercive diplomacy) ทำให้กลไกการจัดการความขัดแย้งแบบเดิมเริ่มสูญเสียประสิทธิภาพ และเปิดพื้นที่ให้เกิดรูปแบบระเบียบภูมิภาคใหม่ที่ยังไม่มั่นคงและเต็มไปด้วยความไม่แน่นอน (Buzan & Wæver, 2003; Acharya, 2018)

1.3 ปัญหาคำถามหลัก

แม้งานวิชาการจำนวนมากจะวิเคราะห์ความตึงเครียดจีน-ไต้หวันในมิติยุทธศาสตร์และการทหาร แต่ยังมีช่องว่างสำคัญในการอธิบายความขัดแย้งนี้ในฐานะ “ปรากฏการณ์เชิงโครงสร้าง” ที่เชื่อมโยงกับการเปลี่ยนผ่านอำนาจในระดับภูมิภาคและระดับโลก บทความนี้จึงตั้งคำถามหลักว่าความตึงเครียดจีน-ไต้หวันสะท้อนการเปลี่ยนผ่านโครงสร้างอำนาจในเอเชียตะวันออกอย่างไร คำถามดังกล่าวเปิดพื้นที่ให้วิเคราะห์ว่าความขัดแย้งไม่ได้เป็นเพียงผลจากการตัดสินใจของรัฐใดรัฐหนึ่ง หากแต่เป็นผลของการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่ทำให้การแข่งขันทางอำนาจทวีความเข้มข้นและยืดเยื้อ (Levitsky & Way, 2010; Zhao, 2023)

2.กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์

2.1 แนวคิดการเปลี่ยนผ่านอำนาจ (Power Transition Theory): จากดุลอำนาจสู่การเคลื่อนย้ายศูนย์กลางอำนาจใหม่ (Power Shift)

แนวคิดการเปลี่ยนผ่านอำนาจเป็นหนึ่งในกรอบทฤษฎีสำคัญของการเมืองระหว่างประเทศที่ใช้อธิบายพลวัตความขัดแย้งในช่วงที่โครงสร้างอำนาจโลกกำลังเปลี่ยนแปลงจากระบบที่มหาอำนาจเดิมครองความได้เปรียบ ไปสู่ระบบที่มีรัฐกำลัง (Rising power) เพิ่มอิทธิพลอย่างรวดเร็ว แนวคิดนี้แตกต่างจากทฤษฎีดุลอำนาจแบบดั้งเดิม (Balance of power) ซึ่งมองว่าระบบระหว่างประเทศมีแนวโน้มรักษาเสถียรภาพผ่านการถ่วงดุลเชิงกลไก (Mearsheimer, 2014)

ในบริบทของการเปลี่ยนผ่านอำนาจ ความไม่มั่นคงไม่ได้เกิดจากการเสียสมดุลชั่วคราว หากแต่เกิดจาก “การเคลื่อนย้ายศูนย์กลางอำนาจ” (Power shift) ที่ทำให้กติกาเดิมของระบบถูกตั้งคำถาม เมื่อรัฐกำลังมีศักยภาพใกล้เคียงหรือทัดเทียมมหาอำนาจเดิม ความขัดแย้งจึงมีแนวโน้มทวีความเข้มข้น โดยเฉพาะในพื้นที่เชิงสัญลักษณ์หรือประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความชอบธรรม และอธิปไตย (Acharya, 2018; Zhao, 2023) กรณีจีน-ไต้หวันสะท้อนลักษณะสำคัญของการเปลี่ยนผ่านอำนาจอย่างชัดเจน จีนในฐานะรัฐกำลังไม่ได้เพียงเพิ่มขีดความสามารถทางทหารและเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังพยายามกำหนดความหมายของระเบียบภูมิภาคใหม่ โดยยึดโยงประเด็นไต้หวันเข้ากับโครงการสร้างชาติ ชาตินิยม และความชอบธรรม ของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ในขณะที่สหรัฐอเมริกาในฐานะมหาอำนาจเดิมใช้ “ความคลุมเครือเชิงยุทธศาสตร์” (Strategic ambiguity) เป็นเครื่องมือรักษาสถานะเดิม (Status quo) เพื่อชะลอการเปลี่ยนผ่านอำนาจที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งเปิด (Nathan & Scobell, 2012; Qi, 2024)

2.2 ระเบียบภูมิภาคและภูมิรัฐศาสตร์เชิงวิพากษ์ (Regional Order และ Critical Geopolitics)

เพื่อหลีกเลี่ยงการอธิบายความตึงเครียดจีน-ไต้หวันด้วยมุมมองเชิงโครงสร้างแข็ง (Structural determinism) เพียงอย่างเดียว บทความนี้นำแนวคิดเรื่อง “ระเบียบภูมิภาค” (Regional order) และภูมิรัฐศาสตร์เชิงวิพากษ์ (Critical geopolitics) มาใช้ร่วมในการวิเคราะห์ แนวคิดระเบียบภูมิภาคมองว่าเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ แต่เป็นผลลัพธ์ของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างอำนาจ วัฒนธรรม และสถาบันทางการเมืองที่ถูกสร้างขึ้นอย่างต่อเนื่อง (Buzan & Wæver, 2003; Acharya, 2014)

ในมุมมองเชิงวิพากษ์ภูมิรัฐศาสตร์ไม่ใช่เพียงการแข่งขันทางพื้นที่ หากแต่เป็น “การเมืองของการให้ความหมาย” ต่อพื้นที่ อธิปไตย และภัยคุกคาม การอ้างสิทธิ์ของจีนเหนือไต้หวันจึงไม่ใช่เพียงข้อเรียกร้องทางกฎหมายระหว่างประเทศ แต่เป็นกระบวนการผลิตวาทกรรมที่เชื่อมโยงดินแดน ประวัติศาสตร์ และอัตลักษณ์ชาติเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างความชอบธรรม ทางการเมืองทั้งภายในและภายนอกประเทศ (Zhao, 2015; Khan, 2024) ในขณะเดียวกันไต้หวันและพันธมิตรตะวันตกได้ผลิตวาทกรรมคู่ขนานที่เน้นคุณค่าประชาธิปไตย เสรีภาพ และระเบียบระหว่างประเทศตามกติกา วาทกรรมเหล่านี้ไม่ได้เป็นกลาง หากแต่เป็นส่วนหนึ่งของการต่อรองชิงอำนาจ

ในระดับภูมิภาค ซึ่งทำให้ความตึงเครียดดำรงอยู่ในรูปของการเผชิญหน้าทางความหมายควบคู่กับการเผชิญหน้าทางยุทธศาสตร์

2.3 ความมั่นคงแบบไม่ใช่สงคราม(Non-War Conflict และ Grey Zone)

อีกหนึ่งกรอบแนวคิดสำคัญคือแนวคิดความมั่นคงแบบไม่ใช่สงคราม ซึ่งอธิบายความขัดแย้งในยุคปัจจุบันที่มีได้พัฒนาไปสู่สงครามเต็มรูปแบบ แต่ดำรงอยู่ในลักษณะการกดดันอย่างต่อเนื่องผ่านเครื่องมือที่หลากหลาย เช่น การซ้อมรบ การคุกคามทางไซเบอร์ การบีบบังคับทางเศรษฐกิจ และการทูตเชิงบังคับ (Coercive diplomacy) (International Crisis Group, 2023)

แนวคิด “พื้นที่สีเทา(Grey zone)” ช่วยให้เข้าใจว่าเหตุใดความตึงเครียดจีน-ไต้หวันจึงสามารถยืดเยื้อได้โดยไม่ลุกลามเป็นสงคราม การปฏิบัติการในเขตสีเทาเปิดโอกาสให้รัฐทดสอบขีดจำกัดของฝ่ายตรงข้ามโดยหลีกเลี่ยงต้นทุนทางการเมืองและการทหารของสงครามเปิด ในเชิงโครงสร้าง สถานการณ์เช่นนี้สอดคล้องกับช่วงเปลี่ยนผ่านอำนาจที่ยังไม่เสร็จสิ้น ซึ่งมหาอำนาจต่างพยายามรักษาความได้เปรียบโดยไม่ทำลายระบบโดยรวม (Buzan & Wæver, 2003; Qi, 2024) กรอบความมั่นคงแบบไม่ใช่สงครามยังช่วยให้บทความนี้ก้าวข้ามการวิเคราะห์เชิงทหาร ไปสู่การทำความเข้าใจผลกระทบต่อสังคม เศรษฐกิจ และจิตสำนึกทางการเมืองของประชาชนในภูมิภาคเอเชียตะวันออก

2.4 กรอบการวิเคราะห์ที่ใช้ในบทความ

จากการทบทวนแนวคิดและทฤษฎีข้างต้น บทความนี้พัฒนากรอบการวิเคราะห์แบบบูรณาการ โดยผสมผสาน (1)แนวคิดการเปลี่ยนผ่านอำนาจเพื่ออธิบายพลวัตเชิงโครงสร้าง(2) ระเบียบภูมิภาคและภูมิรัฐศาสตร์เชิงวิพากษ์เพื่อวิเคราะห์บทบาทของวาทกรรม อัตลักษณ์ และความชอบธรรม และ (3) แนวคิดความมั่นคงแบบไม่ใช่สงครามเพื่ออธิบายรูปแบบความขัดแย้งที่ยืดเยื้อแต่ไม่ลุกลาม กรอบดังกล่าวเปิดพื้นที่ให้มองความตึงเครียดจีน-ไต้หวัน ไม่ใช่เพียง “ปัญหาทางทหาร” แต่เป็นปรากฏการณ์เชิงโครงสร้างที่สะท้อนการเปลี่ยนผ่านของระเบียบอำนาจในเอเชียตะวันออก และเป็นส่วนหนึ่งของการปรับตัวของระบบการเมืองระหว่างประเทศในยุคหลังสงครามเย็น

3. พัฒนาการความสัมพันธ์จีน-ไต้หวันในเชิงโครงสร้าง

3.1 ประวัติความขัดแย้งและสถานะ “คลุ้มเครือเชิงยุทธศาสตร์”

ความสัมพันธ์ระหว่างจีนแผ่นดินใหญ่กับไต้หวันตั้งอยู่บนรากฐานของความขัดแย้งทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่ปี 1949 เมื่อพรรคคอมมิวนิสต์จีนสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีน ขณะที่รัฐบาลก๊กมินตั๋งถอยร่นไปตั้งฐานอำนาจบนเกาะไต้หวัน สถานการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิด “การแบ่งแยกอธิปไตย” (Divided sovereignty) ซึ่งไม่เคยได้รับการยุติอย่างเป็นทางการในทางกฎหมายระหว่างประเทศ(Bush, 2005) ความคลุ้มเครือของสถานะไต้หวันจึงไม่ใช่อุบัติเหตุทางประวัติศาสตร์ หากแต่เป็นผลลัพธ์ของการจัดวางโครงสร้างอำนาจในช่วงสงครามเย็น

นับตั้งแต่ทศวรรษ 1970 เป็นต้นมาสหรัฐอเมริกาได้พัฒนานโยบายที่เรียกว่า “ความคลุมเครือเชิงยุทธศาสตร์” (Strategic ambiguity) ต่อช่องแคบไต้หวัน โดยยอมรับหลักการจีนเดียวในเชิงการทูต แต่ในขณะเดียวกันก็ยังคงให้การสนับสนุนด้านความมั่นคงแก่ไต้หวันผ่านกฎหมายความสัมพันธ์ไต้หวัน (Taiwan Relations Act 1979) นโยบายดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อยับยั้งทั้งจีนจากการใช้กำลัง และไต้หวันจากการประกาศเอกราชฝ่ายเดียว (Goldstein, 2015) อย่างไรก็ตามความคลุมเครือนี้กลับกลายเป็นปัจจัยที่ทำให้ความขัดแย้งดำรงอยู่ในสภาพ “แช่แข็งแต่ไม่สงบ” (Frozen but unstable conflict)

3.2 หลักการจีนเดียว (One China) กับการต่อรองในระบบระหว่างประเทศ

หลักการจีนเดียวเป็นแกนกลางเชิงโครงสร้างของความสัมพันธ์จีน-ไต้หวัน โดยจีนยืนยันว่าไต้หวันเป็นส่วนหนึ่งของอธิปไตยที่ไม่อาจแบ่งแยกได้ หลักการดังกล่าวได้รับการยอมรับในระดับหนึ่งจากประชาคมระหว่างประเทศ โดยเฉพาะหลังมติสหประชาชาติที่ 2758 (1971) ซึ่งรับรองให้สาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นผู้แทนจีนเพียงหนึ่งเดียวในโลก อย่างไรก็ตาม การยอมรับดังกล่าวเป็นการยอมรับเชิงการทูต มิใช่การยุติปัญหาอธิปไตยในทางปฏิบัติ (Friedberg, 2011)

ในเชิงโครงสร้าง หลักการจีนเดียวทำหน้าที่เป็น “กรอบจำกัดทางการเมือง” (Political constraint) ต่อไต้หวันในการขยายพื้นที่ระหว่างประเทศ ขณะเดียวกันก็เป็นเครื่องมือเชิงอำนาจของจีนในการกดดันรัฐอื่น ๆ ผ่านกลไกเศรษฐกิจ การทูต และการทหาร ความสัมพันธ์จีน-ไต้หวันจึงไม่ใช่เพียงความขัดแย้งทวิภาคี แต่เป็นสนามต่อรองเชิงโครงสร้างในระบบโลกที่จีนกำลังขยายบทบาทจาก “ผู้ท้าทาย” (Challenger) ไปสู่ “มหาอำนาจกำหนดกติกา” (rule-shaper) (Ikenberry, 2018)

3.3 การเปลี่ยนแปลงสมดุลอำนาจจีน-สหรัฐฯ และผลต่อไต้หวัน

การผงาดขึ้นของจีนในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และการทหาร ได้เปลี่ยนสมดุลอำนาจเชิงโครงสร้างในเอเชียตะวันออกอย่างมีนัยสำคัญ จากมุมมองทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านอำนาจ ไต้หวันกลายเป็น “จุดปะทะเชิงโครงสร้าง” (Structural flashpoint) ระหว่างมหาอำนาจเดิมและมหาอำนาจใหม่ (Organski & Kugler, 1980; Mearsheimer, 2014)

ในช่วงทศวรรษหลัง ความสามารถทางทหารของจีนในเขตยุทธศาสตร์ทางทหารที่มุ่งขัดขวางไม่ให้ฝ่ายตรงข้ามเข้ามาในพื้นที่ปฏิบัติการ (Anti-Access) และจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนที่ภายในพื้นที่นั้น (Area Denial) ได้ลดความได้เปรียบเชิงยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ในช่องแคบไต้หวันอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ความเสี่ยงของการคำนวณผิดพลาด (Miscalculation) เพิ่มขึ้น ในขณะเดียวกันสหรัฐฯ ก็เพิ่มระดับการสนับสนุนไต้หวันทั้งด้านอาวุธ การทูต และการแสดงตนเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งยิ่งทำให้ไต้หวันถูกดึงเข้าไปอยู่ในโครงสร้างการแข่งขันของมหาอำนาจโดยหลีกเลี่ยงได้ยาก (Allison, 2017)

3.4 จากปัญหาทวิภาคีสู่ปัญหาเชิงโครงสร้างภูมิภาค

จากเดิมที่ความตึงเครียดจีน-ไต้หวันถูกมองว่าเป็นปัญหาภายในของจีนหรือปัญหาทวิภาคีเฉพาะกรณี ปัจจุบันประเด็นนี้ได้แปรสภาพเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ชัดเจน ความเชื่อมโยงของไต้หวันกับห่วงโซ่อุปทานโลก โดยเฉพาะอุตสาหกรรมเซมิคอนดักเตอร์ ทำให้เสถียรภาพของช่องแคบไต้หวันมีผลโดยตรงต่อเศรษฐกิจและความมั่นคงของผู้อื่น ๆ ในภูมิภาคและนอกภูมิภาค (Kaplan, 2023) ดังนั้นความตึงเครียดจีน-ไต้หวันจึงไม่อาจอธิบายได้ด้วยกรอบความขัดแย้งทางอธิปไตยเพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องเข้าใจในฐานะ “ภาพสะท้อนของการเปลี่ยนผ่านโครงสร้างอำนาจ” ซึ่งบีบให้รัฐขนาดกลางและรัฐเล็กในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต้องปรับตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ ท่ามกลางระเบียบภูมิภาคที่กำลังเคลื่อนไปสู่ความไม่แน่นอนและการแข่งขันเชิงอำนาจที่เข้มข้นยิ่งขึ้น

4. จีน: การขยายอำนาจและการจัดระเบียบภูมิภาคใหม่

4.1 จีนในฐานะมหาอำนาจกำลังขึ้น (Rising Power)

การผงาดขึ้นของจีนในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมาได้เปลี่ยนโครงสร้างอำนาจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างลึกซึ้ง จีนไม่ได้เป็นเพียง “ผู้เข้าร่วม” ในระเบียบภูมิภาคเดิมที่สหรัฐอเมริกา นำ หากแต่ค่อยๆ กลายเป็นผู้กำหนดทิศทางเชิงโครงสร้างทั้งในด้านเศรษฐกิจ ความมั่นคง และบรรทัดฐานทางการเมือง (Ikenberry, 2018) จากมุมมองทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านอำนาจ จีนอยู่ในสถานะของมหาอำนาจที่กำลังจะขึ้นที่มีทั้งศักยภาพและแรงจูงใจในการทำทลายระเบียบเดิม โดยเฉพาะในพื้นที่ที่จีนมองว่าเป็น “ผลประโยชน์แกนกลาง” (Core interests) เช่น ช่องแคบไต้หวัน (Organski & Kugler, 1980)

ความแตกต่างสำคัญของจีนจากมหาอำนาจกำลังขึ้นในอดีต คือ การผงาดขึ้นภายใต้เงื่อนไขโลกาภิวัตน์ จีนมีความผูกพันกับระบบเศรษฐกิจโลกอย่างลึกซึ้ง แต่ในขณะเดียวกันกลับไม่ยอมรับกรอบคุณค่าเสรีนิยมตะวันตกอย่างเต็มรูปแบบ ความย้อนแย้งนี้ทำให้จีนดำเนินยุทธศาสตร์แบบ “เข้าร่วมเพื่อเปลี่ยนแปลง” (Participate to reshape) มากกว่าการโค่นล้มระเบียบเดิมโดยตรง (Friedberg, 2011)

4.2 ชาตินิยม อธิปไตย และการสร้างความชอบธรรมทางการเมือง

ภายในประเทศ ประเด็นไต้หวันมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความชอบธรรม (Legitimacy) ของพรรคคอมมิวนิสต์จีน โดยเฉพาะในยุคที่ความชอบธรรม จากการเติบโตทางเศรษฐกิจเริ่มเผชิญข้อจำกัด ชาตินิยมเชิงอธิปไตย (Sovereignty-centered nationalism) จึงถูกใช้เป็นกลไกเสริมความชอบธรรมทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง (Zhao, 2013) ไต้หวันถูกวางไว้ในวาทกรรม “การฟื้นฟูชาติ” (National rejuvenation) ซึ่งผูกโยงความชอบธรรมของผู้นำจีนเข้ากับการกิจทางประวัติศาสตร์ในการรวมชาติให้สมบูรณ์ ในบริบทนี้การประนีประนอมต่อไต้หวันไม่ใช่เพียงทางเลือกเชิงนโยบายต่างประเทศ แต่เป็นความเสี่ยงเชิงการเมืองภายใน การ

แข่งกร้าวของจีนต่อไต้หวันจึงสะท้อนทั้งตรรกะเชิงโครงสร้างของการแข่งขันมหาอำนาจ และตรรกะเชิงการเมืองภายในของรัฐอำนาจนิยมที่ต้องพึ่งพาชาตินิยมเป็นฐานความชอบธรรม (Mearsheimer, 2014)

4.3 ยุทธศาสตร์ทางทหาร เศรษฐกิจ และการทูตต่อไต้หวัน

จีนดำเนินยุทธศาสตร์ต่อไต้หวันในลักษณะ “บูรณาการหลายมิติ” (Integrated strategy) ที่ผสมเครื่องมือทางทหาร เศรษฐกิจ และการทูตเข้าด้วยกัน ในด้านการทหาร จีนเพิ่มพลังของการซ้อมรบ การบินข้ามเส้นกึ่งกลางช่องแคบ และการพัฒนาขีดความสามารถเขตยุทธศาสตร์ทางทหารที่มุ่งขัดขวางไม่ให้ฝ่ายตรงข้ามเข้ามาในพื้นที่ปฏิบัติการ (Anti-Access) และจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนที่ภายในพื้นที่นั้น (Area Denial) เพื่อเปลี่ยนสถานะเดิม (Status quo) โดยไม่ต้องเปิดฉากสงครามเต็มรูปแบบ (Goldstein, 2015)

ในด้านเศรษฐกิจ จีนใช้ความเชื่อมโยงทางการค้า การลงทุน และแรงกดดันเชิงโครงสร้างต่อบริษัทและรัฐที่มีปฏิสัมพันธ์กับไต้หวันเป็นเครื่องมือทางการเมือง ขณะที่ในมิติการทูต จีนพยายามลดพื้นที่ระหว่างประเทศของไต้หวันผ่านการตั้งรัฐต่างๆ ให้ตัดความสัมพันธ์ทางการทูต และจำกัดบทบาทของไต้หวันในองค์การระหว่างประเทศ (Bush, 2005) ยุทธศาสตร์ดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดความขัดแย้งแบบไม่ใช่สงคราม (Non-war conflict) หรือ grey zone ซึ่งมุ่งบ่อนเซาะฝ่ายตรงข้ามโดยไม่ข้ามเส้นสู่สงครามโดยตรง

4.4 จีนกับการท้าทายระเบียบเสรีนิยมในเอเชียตะวันออก

ในเชิงโครงสร้าง ความตึงเครียดจีน-ไต้หวันเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามที่กว้างกว่าของจีนในการทำท้าทายระเบียบเสรีนิยมในเอเชียตะวันออก จีนไม่ได้ปฏิเสธระเบียบเดิมทั้งหมด แต่เลือกท้าทายในประเด็นที่กระทบอำนาจอธิปไตยและผลประโยชน์เชิงยุทธศาสตร์โดยตรง เช่น เสรีภาพในการเดินเรือ การแทรกแซงด้านสิทธิมนุษยชน และบทบาทของพันธมิตรสหรัฐฯ (Ikenberry, 2018)

กรณีไต้หวันจึงทำหน้าที่เป็น “สนามทดสอบ” (Testing ground) ของการจัดระเบียบภูมิภาคใหม่ หากจีนสามารถเปลี่ยนสถานะเดิมในช่องแคบไต้หวันได้โดยไม่เผชิญต้นทุนเชิงโครงสร้างสูง จะส่งสัญญาณต่อรัฐอื่น ๆ ในภูมิภาคถึงข้อจำกัดของระเบียบเสรีนิยมและความน่าเชื่อถือของการค้ำประกันความมั่นคงจากมหาอำนาจภายนอก (Allison, 2017) ในทางกลับกัน ความล้มเหลวของจีนก็อาจตอกย้ำความยืดหยุ่นของระเบียบเดิม

โดยสรุปบทบาทของจีนในประเด็นไต้หวันไม่อาจเข้าใจได้ในฐานะนโยบายต่างประเทศเฉพาะกรณี หากแต่เป็นส่วนหนึ่งของโครงการเชิงโครงสร้างในการขยายอำนาจ สร้างความชอบธรรมภายใน และจัดระเบียบภูมิภาคเอเชียตะวันออกใหม่ภายใต้เงื่อนไขที่จีนมีอำนาจต่อรองสูงขึ้นอย่างไม่อาจย้อนกลับได้

5. ไต้หวัน: อัตลักษณ์ ประชาธิปไตย และการเมืองของการอยู่รอด

5.1 การเมืองภายในไต้หวันกับความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบ

การเมืองภายในของไต้หวันมีความเชื่อมโยงอย่างแนบแน่นกับความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบ โดยเฉพาะการแข่งขันระหว่างพรรคการเมืองหลักที่มีจุดยืนแตกต่างกันต่อจีน พรรคก๊กมินตั๋ง (KMT) มีแนวโน้มสนับสนุน

ความสัมพันธ์เชิงปฏิบัตินิยมกับจีน ขณะที่พรรคประชาธิปไตยก้าวหน้า (DPP) เน้นการรักษาอธิปไตยและอัตลักษณ์ของไต้หวันอย่างชัดเจน (Bush, 2005) ความแตกต่างเชิงอุดมการณ์นี้ทำให้ประเด็นจีน-ไต้หวันกลายเป็นหัวใจของการแข่งขันทางการเมืองภายในมาโดยตลอด

นับตั้งแต่กระบวนการเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตยในทศวรรษ 1990 การเลือกตั้งในไต้หวันได้ทำให้เกิดที่ต่อจีนถูก “ทำให้เป็นการเมืองมวลชน” (Mass politicization) มากขึ้น นโยบายข้ามช่องแคบจึงไม่ใช่การตัดสินใจของชนชั้นนำเพียงอย่างเดียว แต่ต้องตอบสนองต่อความคาดหวังและอารมณ์ทางการเมืองของประชาชน (Diamond, 2019) ส่งผลให้พื้นที่ของการประนีประนอมเชิงยุทธศาสตร์ลดลงอย่างมีนัยสำคัญ ยิ่งไปกว่านั้นแรงกดดันจากจีน เช่น การคุกคามทางทหารและการบีบบังคับทางเศรษฐกิจกลับมีผลย้อนกลับโดยเสริมสร้างฐานสนับสนุนให้กับกลุ่มการเมืองที่เน้นอัตลักษณ์ไต้หวันและการเว้นระยะห่างจากจีน ปรากฏการณ์นี้สะท้อนพลวัตเชิงโครงสร้างที่ทำให้การเมืองภายในไต้หวันมีแนวโน้มแข็งกร้าวต่อจีนมากขึ้น แทนที่จะอ่อนข้อเพื่อลดความตึงเครียด (Goldstein, 2015)

5.2 อัตลักษณ์ชาติไต้หวันกับประชาธิปไตย

อัตลักษณ์ชาติของไต้หวันได้พัฒนาไปพร้อมกับกระบวนการประชาธิปไตย โดยจากเดิมที่ประชากรจำนวนมากนิยามตนเองว่าเป็น “ชาวจีน” อัตลักษณ์ “ชาวไต้หวัน” ได้กลายเป็นกระแสหลัก โดยเฉพาะในหมู่คนรุ่นใหม่ (Hughes, 2016) การเปลี่ยนแปลงนี้ไม่ใช่เพียงการนิยามตัวตนเชิงวัฒนธรรม แต่เป็นการเมืองของอัตลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับการปกป้องระบอบประชาธิปไตย

ในเชิงโครงสร้างประชาธิปไตยของไต้หวันถูกสร้างความหมายให้แตกต่างจากระบอบการเมืองของจีนอย่างชัดเจน ไต้หวันจึงไม่เพียงเป็นหน่วยการเมืองที่แยกจากจีนในทางปฏิบัติ แต่ยังถูกมองว่าเป็น “ชุมชนการเมืองเชิงคุณค่า” ที่ตั้งอยู่บนเสรีภาพ สิทธิมนุษยชน และการมีส่วนร่วมของประชาชน (Levitsky & Way, 2010) การปกป้องอัตลักษณ์ไต้หวันจึงเท่ากับการปกป้องระบอบประชาธิปไตยไปพร้อมกัน

อย่างไรก็ตามการเชื่อมโยงอัตลักษณ์กับประชาธิปไตยก็สร้างข้อจำกัดเชิงยุทธศาสตร์ เพราะทำให้การประนีประนอมกับจีนถูกตีความว่าเป็นการบ่อนทำลายคุณค่าหลักของสังคมไต้หวัน ในบริบทของการแข่งขันมหาอำนาจ อัตลักษณ์ชาติของไต้หวันจึงกลายเป็นทั้งทรัพยากรทางการเมืองและพันธมิตรเชิงโครงสร้างที่ยากจะคลี่คลาย

5.3 การทูตแบบไม่เป็นทางการและमानुषภาพ(soft power)

ภายใต้ข้อจำกัดด้านสถานะทางการเมือง ไต้หวันได้พัฒนายุทธศาสตร์การทูตแบบไม่เป็นทางการ (Informal diplomacy) อย่างเป็นระบบ โดยอาศัยमानुषภาพเป็นเครื่องมือสำคัญทั้งในด้านวัฒนธรรม เทคโนโลยี สาธารณสุข และคุณค่าประชาธิปไตย (Nye, 2004) ความสำเร็จในการจัดการวิกฤตด้านสาธารณสุขและการพัฒนาอุตสาหกรรมเทคโนโลยีขั้นสูงช่วยเสริมภาพลักษณ์ของไต้หวันในเวทีโลก การทูตเชิงบรรทัดฐาน (Normative diplomacy) ของไต้หวันเน้นการนำเสนอตนเองในฐานะ “ประชาธิปไตยที่รับผิดชอบ” (Responsible democracy) ซึ่งสามารถเป็น

หุ้นส่วนที่เชื่อถือได้ในระบบโลก แนวทางนี้ช่วยให้ไต้หวันขยายเครือข่ายความร่วมมือกับรัฐและสถาบันต่าง ๆ แม้จะไม่ได้รับการรับรองทางการทูตอย่างเป็นทางการ (Ikenberry, 2018) อย่างไรก็ตามนานาภาพของไต้หวันก็เผชิญข้อจำกัดจากแรงกดดันเชิงโครงสร้างของจีน โดยเฉพาะความพยายามลดพื้นที่การมีส่วนร่วมของไต้หวันในองค์การระหว่างประเทศ การทูตแบบไม่เป็นทางการจึงเป็นทั้งกลยุทธ์การอยู่รอดและพื้นที่ต่อสู้เชิงอำนาจที่ไม่สมมาตร

5.4 ไต้หวันในฐานะตัวแสดงขนาดกลางในระบบอำนาจโลก

ในเชิงวิเคราะห์ ไต้หวันอาจถูกมองว่าเป็นตัวแสดงขนาดกลาง (Middle power-like actor) แม้จะขาดการยอมรับทางการทูตอย่างเป็นทางการ เนื่องจากมีศักยภาพทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และอำนาจเชิงบรรทัดฐานสูงเมื่อเทียบกับขนาดประชากรและดินแดน (Kaplan, 2023) บทบาทดังกล่าวทำให้ไต้หวันไม่ใช่เพียง “ผู้ถูกระงับ” ในการแข่งขันมหาอำนาจ แต่เป็นผู้มีความสามารถในการกำหนดพื้นที่เชิงยุทธศาสตร์บางส่วน

อย่างไรก็ตามความเป็นตัวแสดงขนาดกลางของไต้หวันถูกจำกัดอย่างหนักโดยโครงสร้างอำนาจโลกที่ไม่สมดุล ไต้หวันต้องพึ่งพาความคุ้มครองจากสหรัฐฯ และพันธมิตร ในขณะเดียวกันก็ต้องหลีกเลี่ยงการยั่วยุจีนจนเกินจุดที่โครงสร้างการยับยั้งจะรองรับได้ (Allison, 2017) โดยสรุปการเมืองของไต้หวันในยุคความตึงเครียดสูงไม่ได้เป็นเพียงการต่อสู้เพื่ออธิปไตย หากแต่เป็น “การเมืองของการอยู่รอด” ที่ต้องประสานอัตลักษณ์ ประชาธิปไตย และยุทธศาสตร์เชิงโครงสร้างเข้าด้วยกันอย่างละเอียดอ่อน ภายใต้ระบบอำนาจโลกที่กำลังเปลี่ยนผ่านอย่างไม่แน่นอน

6. สหรัฐอเมริกาและพันธมิตร: การยับยั้ง การคานอำนาจ และข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง

6.1 สหรัฐอเมริกากับยุทธศาสตร์การยับยั้งจีนในช่องแคบไต้หวัน

สหรัฐอเมริกามองประเด็นไต้หวันเป็นแกนกลางของยุทธศาสตร์การคานอำนาจจีนในเอเชียตะวันออก นับตั้งแต่สิ้นสุดสงครามเย็น บทบาทของสหรัฐฯ เปลี่ยนจากผู้จัดการเสถียรภาพเชิงภูมิภาค ไปสู่ผู้ยับยั้งมหาอำนาจกำลังขึ้นที่มีศักยภาพทำลายระเบียบเดิมอย่างเป็นระบบ (Mearsheimer, 2014) ไต้หวันจึงถูกยกระดับจาก “ประเด็นอ่อนไหว” เป็น “ผลประโยชน์เชิงยุทธศาสตร์” ที่ผูกโยงกับความน่าเชื่อถือของอำนาจสหรัฐฯ ในเชิงนโยบาย สหรัฐฯ ยังคงยึดหลักความคลุมเครือเชิงยุทธศาสตร์ แต่ได้เพิ่มระดับการสนับสนุนไต้หวันอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น ทั้งในด้านการขายอาวุธ การฝึกทางทหาร และการติดต่อระดับสูง แนวโน้มนี้สะท้อนการปรับตัวของสหรัฐฯ ต่อการเปลี่ยนสมดุลอำนาจ โดยพยายามยับยั้งจีนผ่านการเพิ่มต้นทุนเชิงยุทธศาสตร์ของการใช้กำลัง (Goldstein, 2015)

อย่างไรก็ตามยุทธศาสตร์การยับยั้งของสหรัฐฯ เผชิญข้อจำกัดเชิงโครงสร้างจากการขยายขีดความสามารถเขตยุทธศาสตร์ทางทหารที่มุ่งขัดขวางไม่ให้ฝ่ายตรงข้ามเข้ามาในพื้นที่ปฏิบัติการ (Anti-Access) และจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนที่ภายในพื้นที่นั้น (Area Denial) ของจีน ซึ่งลดเสรีภาพในการปฏิบัติการทางทหารของสหรัฐฯ ในพื้นที่ใกล้จีนแผ่นดินใหญ่ ความท้าทายนี้ทำให้การยับยั้งต้องพึ่งพาการคำนวณทางการเมืองและการจัดการพันธมิตรควบคู่ไปกับกำลังทหารท้ายที่สุด การยับยั้งในช่องแคบไต้หวันจึงไม่ใช่เพียงการป้องกันสงคราม หากแต่เป็นการ

รักษาความน่าเชื่อถือของสหรัฐฯ ในฐานะมหาอำนาจนำของระเบียบภูมิภาค ซึ่งหากล้มเหลว อาจส่งผลเป็นลูกโซ่ต่อระบบพันธมิตรทั้งในเอเชียตะวันออกและนอกภูมิภาค (Allison, 2017)

6.2 บทบาทของพันธมิตรและหุ้นส่วนในเอเชียตะวันออก

พันธมิตรของสหรัฐฯ เช่น ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และออสเตรเลีย มีบทบาทเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญต่อประเด็นไต้หวัน แม้รัฐเหล่านี้จะไม่ได้เป็นคู่ขัดแย้งโดยตรง แต่ความมั่นคงของช่องแคบไต้หวันมีผลกระทบต่อเส้นทางคมนาคมทางทะเล ห่วงโซ่อุปทาน และเสถียรภาพภูมิภาคโดยรวม (Kaplan, 2023)

ญี่ปุ่นมีความกังวลเป็นพิเศษต่อสถานการณ์ไต้หวัน เนื่องจากความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์และการพึ่งพาเส้นทางเดินเรือ การปรับท่าทีด้านความมั่นคงของญี่ปุ่นในช่วงหลังสะท้อนการรับรู้ถึงความขัดแย้งไต้หวันไม่ใช่ปัญหาภายนอก หากแต่เป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของตนเองโดยตรง (Ikenberry, 2018)

ในขณะเดียวกันสหรัฐฯพยายามขยายกรอบความร่วมมือพหุภาคี เช่น ซึ่งเป็นกรอบความร่วมมือด้านความมั่นคงในภูมิภาคอินโด - แปซิฟิก (Quadrilateral Security Dialogue-Quad) และความร่วมมือด้านเทคโนโลยีและข่าวกรอง เพื่อสร้างเครือข่ายการยับยั้งแบบกระจาย (Distributed deterrence) อย่างไรก็ตามพันธมิตรแต่ละรัฐยังคงมีข้อจำกัดจากความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับจีน ทำให้การแสดงบทบาทต้องดำเนินอย่างระมัดระวัง ผลลัพธ์คือ การคานอำนาจในเอเชียตะวันออกมีลักษณะ “ไม่สมมาตรและไม่เป็นเอกภาพ” พันธมิตรของสหรัฐฯ พร้อมสนับสนุนในเชิงหลักการ แต่มีระดับความพร้อมแตกต่างกันในการเผชิญต้นทุนจากการเผชิญหน้ากับจีน

6.3 ข้อจำกัดของการยับยั้งและความเสี่ยงของการคำนวณผิดพลาด

แม้สหรัฐฯ และพันธมิตรจะมียุทธศาสตร์การยับยั้งที่ซับซ้อนมากขึ้น แต่ข้อจำกัดเชิงโครงสร้างยังคงอยู่ โดยเฉพาะความไม่ชัดเจนของ “เส้นแดง” (Red lines) ระหว่างจีน สหรัฐฯ และไต้หวัน ความคลุมเครือดังกล่าวช่วยยับยั้งในระยะหนึ่ง แต่ในสภาวะการแข่งขันเข้มข้น ก็เพิ่มความเสี่ยงของการตีความผิดพลาด (Misperception) (Jervis, 1976)

การปะทะในพื้นที่สีเทา เช่น การซ้อมรบ การคุกคามทางไซเบอร์ และสงครามข้อมูลข่าวสาร ทำให้เส้นแบ่งระหว่างสันติภาพกับความขัดแย้งเลือนรางยิ่งขึ้น สหรัฐฯต้องเผชิญโจทย์ยากในการตอบโต้โดยไม่ยกระดับไปสู่สงครามเปิด ขณะที่ยังต้องรักษาความน่าเชื่อถือของการยับยั้ง

นอกจากนี้ความไม่แน่นอนทางการเมืองภายในของสหรัฐฯเอง เช่น การเปลี่ยนรัฐบาลและลำดับความสำคัญเชิงนโยบาย ยังเป็นปัจจัยที่จีนและพันธมิตรจับตามอง ความต่อเนื่องของพันธสัญญาความมั่นคงจึงไม่อาจถือเป็นสิ่งตายตัวในสายตาของตัวแสดงอื่น (Allison, 2017) ในภาพรวมการยับยั้งในช่องแคบไต้หวันจึงเป็นกระบวนการที่เปราะบาง ต้องอาศัยการจัดการเชิงการเมืองควบคู่กับกำลังทหาร และเปิดพื้นที่ให้ความผิดพลาดเชิงโครงสร้างสามารถถูกลดลงเป็นวิกฤตได้ง่าย

6.4 สหรัฐฯ กับอนาคตของระเบียบภูมิภาคเอเชียตะวันออก

ประเด็นไต้หวันเป็นบททดสอบสำคัญของบทบาทสหรัฐฯ ในการดำรงระเบียบภูมิภาคเอเชียตะวันออก หากสหรัฐฯ สามารถยับยั้งจีนได้โดยไม่เกิดสงคราม จะช่วยตอกย้ำความยืดหยุ่นของระเบียบเสรีนิยม แม้ต้องปรับตัวต่อการเปลี่ยนผ่านอำนาจ (Ikenberry, 2018)

ในทางกลับกันหากสหรัฐฯ ไม่สามารถปกป้องสถานะเดิมในช่องแคบไต้หวันได้ ความเชื่อมั่นของพันธมิตรอาจสั่นคลอน และเปิดพื้นที่ให้จีนขยายอิทธิพลเชิงบรรทัดฐานและเชิงสถาบันมากขึ้น ผลกระทบดังกล่าวจะไม่จำกัดอยู่เพียงเอเชียตะวันออก แต่จะสะท้อนต่อโครงสร้างอำนาจโลกโดยรวม ดังนั้นบทบาทของสหรัฐฯ ในประเด็นไต้หวันจึงไม่ใช่เพียงการเลือกข้างทางการเมือง หากแต่เป็นการตัดสินใจเชิงโครงสร้างเกี่ยวกับรูปแบบระเบียบโลกในศตวรรษที่ 21 ระหว่างระเบียบที่อิงกติกาเสรีนิยม กับระเบียบที่อิงอำนาจและอธิปไตยแบบแข็งตัว โดยสรุป ชี้ให้เห็นว่า สหรัฐฯ และพันธมิตรยังคงเป็นตัวแสดงสำคัญในการกำหนดทิศทางความตึงเครียดจีน-ไต้หวัน แต่บทบาทดังกล่าวถูกจำกัดด้วยโครงสร้างอำนาจที่กำลังเปลี่ยนผ่าน ทำให้อนาคตของช่องแคบไต้หวันยังคงเป็นพื้นที่เสี่ยงสูงของการเมืองโลกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

7. ผลสะท้อนต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และอาเซียน

7.1 ช่องแคบไต้หวันกับความมั่นคงของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

แม้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะไม่ได้เป็นคู่ขัดแย้งโดยตรงในประเด็นจีน-ไต้หวัน แต่เสถียรภาพของช่องแคบไต้หวันมีความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์ต่อภูมิภาคอย่างยิ่ง เส้นทางเดินเรือผ่านช่องแคบดังกล่าวเป็นหัวใจของการค้าโลกและห่วงโซ่อุปทานที่รัฐอาเซียนพึ่งพาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (Kaplan, 2023) ความขัดแย้งหรือการปิดกั้นเส้นทางดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและความมั่นคงของภูมิภาคในวงกว้าง

ในเชิงความมั่นคงการยกระดับความตึงเครียดจีน-ไต้หวันเพิ่มความเป็นไปได้ของการแทรกแซงจากมหาอำนาจ ซึ่งอาจขยายสนามการแข่งขันทางทหารลงสู่ทะเลจีนใต้โดยปริยาย ทำให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้กลายเป็น “พื้นที่รองรับแรงสั่นสะเทือน” (Spillover zone) ของการแข่งขันเชิงโครงสร้างระหว่างจีนกับสหรัฐฯ ยิ่งไปกว่านั้น การทับซ้อนของประเด็นไต้หวันกับข้อพิพาททะเลจีนใต้ทำให้บางรัฐอาเซียนต้องเผชิญแรงกดดันเชิงยุทธศาสตร์ซ้อนทับ ทั้งในด้านการรักษาอธิปไตยของตนเองและการหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าโดยตรงกับจีน (Acharya, 2014) ดังนั้น ความมั่นคงของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงผูกพันกับพลวัตช่องแคบไต้หวันในฐานะปัจจัยเชิงโครงสร้าง ไม่ใช่เพียงประเด็นไถลตัวทางภูมิรัฐศาสตร์

7.2 อาเซียนกับยุทธศาสตร์ “ไม่เลือกข้าง” ในยุคอำนาจเปลี่ยนผ่าน

อาเซียนโดยรวมยังคงยึดแนวทาง “ไม่เลือกข้าง” (Hedging) ท่ามกลางการแข่งขันมหาอำนาจ โดยพยายามรักษาสมดุลระหว่างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับจีน และความร่วมมือด้านความมั่นคงกับสหรัฐฯ (Kuik, 2016)

ประเด็นจีน-ไต้หวันทำให้ยุทธศาสตร์ดังกล่าวเผชิญความท้าทายมากขึ้น เนื่องจากมีศักยภาพในการบังคับให้รัฐต้องแสดงจุดยืนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ในเชิงสถาบันอาเซียนหลีกเลี่ยงการออกแถลงการณ์หรือท่าทีที่ชัดเจนต่อไต้หวัน โดยเน้นหลักการไม่แทรกแซงและการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติ แนวทางนี้สะท้อนข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของอาเซียนในฐานะองค์กรที่ขาดกลไกความมั่นคงร่วมที่เข้มแข็ง (Acharya, 2014)

อย่างไรก็ตามความเป็นเอกภาพของอาเซียนเองก็เปราะบาง เนื่องจากรัฐสมาชิกมีระดับการพึ่งพาเงินแตกต่างกัน ส่งผลให้การรับรู้ภัยคุกคามและต้นทุนจากความตึงเครียดจีน-ไต้หวันไม่เท่ากัน ความแตกต่างนี้จำกัดบทบาทของอาเซียนในการเป็นตัวกลางเชิงยุทธศาสตร์อย่างมีประสิทธิภาพ ในภาพรวมยุทธศาสตร์ไม่เลือกข้างของอาเซียนจึงเป็นทั้งเครื่องมือการอยู่รอดและข้อจำกัดเชิงโครงสร้างในยุคที่การแข่งขันมหาอำนาจทวีความเข้มข้น

7.3 รัฐขนาดกลางกับการปรับตัวเชิงยุทธศาสตร์

รัฐขนาดกลางในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น อินโดนีเซีย เวียดนาม และสิงคโปร์ พยายามขยายพื้นที่การทูตเชิงรุกเพื่อรับมือกับความไม่แน่นอนจากประเด็นจีน-ไต้หวัน โดยเน้นการกระจายความเสี่ยงและการเสริมสร้างอำนาจต่อรองของตนเอง (Ikenberry, 2018)

บางรัฐเลือกเสริมสร้างความร่วมมือด้านความมั่นคงกับสหรัฐฯ และพันธมิตร ขณะที่ยังคงรักษาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับจีน แนวทางดังกล่าวสะท้อนตรรกะของรัฐขนาดกลางที่พยายาม “อยู่รอดเชิงโครงสร้าง” ในระบบที่ไม่สมดุล (Middle power survival strategy)

ในขณะเดียวกัน รัฐเหล่านี้ยังพยายามส่งเสริมบรรทัดฐานด้านสันติภาพ เสรีภาพในการเดินเรือ และการแก้ไขข้อพิพาทโดยสันติ เพื่อจำกัดพฤติกรรมเชิงบีบบังคับของมหาอำนาจ แม้จะตระหนักดีว่าขีดความสามารถในการบังคับใช้บรรทัดฐานดังกล่าวมีจำกัด ผลลัพธ์คือการปรับตัวของรัฐขนาดกลางในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่ได้มุ่งเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจ แต่พยายามลดความเปราะบางของตนเองภายในโครงสร้างที่กำลังเปลี่ยนผ่าน

7.4 เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในระเบียบภูมิภาคใหม่

ในระยะยาว ความตึงเครียดจีน-ไต้หวันอาจเร่งให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เผชิญแรงกดดันในการกำหนดบทบาทของตนเองในระเบียบภูมิภาคใหม่ ภูมิภาคนี้อาจไม่สามารถดำรงสถานะ “พื้นที่เป็นกลางเชิงยุทธศาสตร์” ได้เหมือนในอดีต หากการแข่งขันมหาอำนาจขยายตัวอย่างต่อเนื่อง

การจัดระเบียบภูมิภาคใหม่ที่จีนมีบทบาทมากขึ้น อาจลดพื้นที่การเคลื่อนไหวเชิงยุทธศาสตร์ของรัฐอาเซียน ขณะที่ระเบียบที่ยังคงพึ่งพาสหรัฐฯ ก็อาจเพิ่มต้นทุนจากการเผชิญหน้าโดยอ้อมกับจีน ความไม่แน่นอนนี้ทำให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตกอยู่ในสถานะ “การเมืองของการเลือกอย่างจำกัด” (Politics of constrained choice) ดังนั้นประเด็นจีน-ไต้หวันจึงไม่ใช่เพียงปัญหาความมั่นคงไกลตัว หากแต่เป็นตัวเร่งที่บีบให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต้องทบทวนยุทธศาสตร์ภูมิภาคของตนเองอย่างจริงจัง ในบริบทของการเปลี่ยนผ่านโครงสร้างอำนาจโลก

จากการวิเคราะห์พลวัตของความตึงเครียดจีน-ไต้หวันและการเปลี่ยนผ่านโครงสร้างอำนาจในเอเชียตะวันออก พบว่าประเทศในเอเชียตะวันออกเผชิญได้เผชิญกับภาวะ “กลืนไม่เข้าคายไม่ออกเชิงยุทธศาสตร์” (Strategic dilemma) ระหว่างการพึ่งพาทางเศรษฐกิจกับจีน และการพึ่งพาความมั่นคงจากสหรัฐอเมริกา ซึ่งทำให้การเลือกข้างอย่างชัดเจนไม่ใช่ทางเลือกที่มีเสถียรภาพในระยะยาว

ภายใต้บริบทดังกล่าว บทความนี้มีข้อเสนอเชิงสรุปว่า เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ควรดำเนินยุทธศาสตร์แบบ “การถ่วงดุลเชิงยืดหยุ่น” (Flexible balancing) หรือ “การวางตัวแบบไม่เลือกข้างเชิงยุทธศาสตร์” (Strategic hedging) มากกว่าการยึดแนวทางเป็นกลางแบบไม่แสดงบทบาท หรือการเลือกข้างอย่างตายตัว กล่าวคือรัฐในภูมิภาคควรรักษาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับจีน ในขณะเดียวกันก็เสริมสร้างความร่วมมือด้านความมั่นคงกับสหรัฐฯ และพันธมิตร เพื่อกระจายความเสี่ยงและรักษาพื้นที่การดำเนินนโยบายของตนเอง

ในเชิงข้อเสนอเบื้องต้น เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ควรดำเนินการอย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก การเสริมสร้างความเป็นเอกภาพของอาเซียน (ASEAN centrality) เพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองในเวทีภูมิภาค ประการที่สอง การพัฒนากรอบความร่วมมือด้านความมั่นคงที่ไม่ผูกติดกับมหาอำนาจฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยตรง เช่น ความร่วมมือพหุภาคีหรือความร่วมมือเฉพาะประเด็น และประการที่สาม การลงทุนในขีดความสามารถภายในประเทศ ทั้งด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และความมั่นคง เพื่อเพิ่มความเป็นอิสระเชิงยุทธศาสตร์ในระยะยาว โดยสรุป เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่ควรวางตัวในฐานะ “ผู้ถูกกำหนด” โดยการแข่งขันของมหาอำนาจ หากแต่ควรพัฒนา “อำนาจต่อรองเชิงยุทธศาสตร์” (Strategic agency) ของตนเอง เพื่อจัดการกับความไม่แน่นอนของระเบียบภูมิภาคที่กำลังเปลี่ยนผ่านอย่างมีประสิทธิภาพ

สรุป

บทความนี้ได้วิเคราะห์ความตึงเครียดจีน-ไต้หวันในฐานะปรากฏการณ์เชิงโครงสร้างที่สะท้อนการเปลี่ยนผ่านอำนาจในเอเชียตะวันออก มากกว่าการมองเป็นความขัดแย้งเชิงอธิปไตยเฉพาะกรณี การผงาดขึ้นของจีนในฐานะมหาอำนาจกำลังขึ้น ประกอบกับความพยายามของสหรัฐอเมริกาในการธำรงบทบาทผู้นำระเบียบภูมิภาค ทำให้ช่องแคบไต้หวันกลายเป็นจุดปะทะเชิงยุทธศาสตร์ที่มีนัยต่อระบบอำนาจโลกโดยรวม ในมิติของจีน ประเด็นไต้หวันถูกหลอมรวมเข้ากับโครงการสร้างความชอบธรรม ทางการเมืองภายในและวาทกรรมการฟื้นฟูชาติ ทำให้การประนีประนอมเชิงยุทธศาสตร์มีต้นทุนทางการเมืองสูง ในขณะเดียวกัน ไต้หวันเองได้พัฒนาอัตลักษณ์ชาติและประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง ซึ่งกลายเป็นทั้งทรัพยากรเชิงบรรทัดฐานและข้อจำกัดเชิงโครงสร้างต่อการจัดการความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบ ความตึงเครียดจึงไม่ได้เป็นผลของการตัดสินใจฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หากแต่เป็นผลลัพธ์ของโครงสร้างอำนาจและอัตลักษณ์ที่ปะทะกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

บทบาทของสหรัฐอเมริกาและพันธมิตรสะท้อนความพยายามในการยับยั้งการเปลี่ยนสถานะเดิมโดยใช้กำลัง ขณะเดียวกันก็เผยให้เห็นข้อจำกัดของการยับยั้งในบริบทที่สมดุลอำนาจกำลังเปลี่ยนผ่าน ความคลุมเครือเชิง

ยุทธศาสตร์ซึ่งเคยเป็นเครื่องมือรักษาเสถียรภาพ กลับกลายเป็นแหล่งความไม่แน่นอนที่เพิ่มความเสี่ยงของการคำนวณผิดพลาดในยุคการแข่งขันมหาอำนาจเข้มข้น ในระดับภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียงใต้และอาเซียนไม่อาจหลีกเลี่ยงผลสะท้อนจากความตึงเครียดจีน-ไต้หวัน ทั้งในมิติความมั่นคง เศรษฐกิจ และการเมืองของการเลือกข้าง รัฐบาลกลางพยายามใช้ยุทธศาสตร์ไม่เลือกข้างและการกระจายความเสี่ยงเพื่อรักษาพื้นที่การเคลื่อนไหวเชิงยุทธศาสตร์ แต่ความสามารถดังกล่าวถูกจำกัดมากขึ้นภายใต้โครงสร้างอำนาจที่ไม่สมดุล

โดยสรุปความตึงเครียดจีน-ไต้หวันเป็นภาพสะท้อนของระเบียบภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่กำลังเคลื่อนจากความมีเสถียรภาพแบบอิงดุลอำนาจ ไปสู่ระเบียบที่เต็มไปด้วยความไม่แน่นอนและการแข่งขันเชิงโครงสร้าง บทความนี้เสนอว่า อนาคตของช่องแคบไต้หวันจะไม่ถูกกำหนดโดยการตัดสินใจของรัฐใดรัฐหนึ่งเพียงลำพัง หากแต่ขึ้นอยู่กับความสามารถของตัวแสดงต่างๆ ในการจัดการการเปลี่ยนผ่านอำนาจโดยไม่ปล่อยให้ผลกระทบของความขัดแย้งนำไปสู่การปะทะที่อาจย้อนกลับได้

เอกสารอ้างอิง

- Acharya, A. (2014). *The end of American world order*. Polity Press.
- Acharya, A. (2018). *Constructing global order: Agency and change in world politics*. Cambridge University Press.
- Buzan, B., & Wæver, O. (2003). *Regions and powers: The structure of international security*. Cambridge University Press.<https://doi.org/10.1017/CBO9780511491252>
- Campagnola, D. (2021). Understanding the status quo between Taiwan and China: International law, power transition theory and case studies. *Taiwan Politics*.
<https://taiwanpolitics.org/article/124430>
- Castells, M. (2012). *Networks of outrage and hope: Social movements in the Internet age*. Polity Press.
- Council on Foreign Relations. (2024). *Why China-Taiwan relations are so tense*.
<https://www.cfr.org/backgrounder/china-taiwan-relations-tension-us-policy>
- Diamond, L. (2019). *Ill winds: Saving democracy from Russian rage, Chinese ambition, and American complacency*. Penguin Press.
- International Crisis Group. (2023). *China-Taiwan tensions: Strategic ambiguity under strain*. ICG Asia Report.
- Khan, S. W. (2024). *The struggle for Taiwan: A history*. Oxford University Press.

- Levitsky, S., & Way, L. A. (2010). *Competitive authoritarianism: Hybrid regimes after the Cold War*. Cambridge University Press.<https://doi.org/10.1017/CBO9780511781353>
- Mearsheimer, J. J. (2014). *The tragedy of great power politics* (Updated ed.). W. W. Norton & Company.
- Nathan, A. J., & Scobell, A. (2012). *China's search for security*. Columbia University Press.
- O'Donnell, G., & Schmitter, P. C. (1986). *Transitions from authoritarian rule: Tentative conclusions about uncertain democracies*. Johns Hopkins University Press.
- Qi, D. (2024). *Taiwan and cross-strait relations in an era of great power rivalry: Navigating rising tensions and strategic ambiguity*. Routledge.<https://doi.org/10.4324/9781003475768>
- Small, A. (2015). *The China–Pakistan axis: Asia's new geopolitics*. Oxford University Press.
- Tilly, C. (2004). *Social movements, 1768–2004*. Paradigm Publishers.
- Wu, Y.-S., & Chen, K.-W. (2020). Domestic politics and cross-strait relations: A synthetic perspective. *Asian Survey*, 60(3), 450–472.<https://doi.org/10.1525/as.2020.60.3.450>
- Xinhua News Agency. (2022). *The Taiwan question and China's reunification in the new era* (White paper). State Council Information Office of the People's Republic of China.
- Zhao, S. (2015). *A nation-state by construction: Dynamics of modern Chinese nationalism*. Stanford University Press.
- Zhao, S. (2023). The Taiwan question and the future of China–US relations. *Journal of Contemporary China*, 32(141), 1–17.<https://doi.org/10.1080/10670564.2022.2134518>